

РУСКА ТРОЈКА

1.

ПОЕЗИЈА ПРИРОДЕ ИЛИ ПРИРОДА ПОЕЗИЈЕ?

Чувашки и руски песник и преводилац Геннадј Ајги (Геннадий Айги, према неким изворима, његово право име је Геннадј Николајевич Лисин, *Ајги* је име његовог рода још из паганских времена и значи „овај”) родио се у Чувашији, у селу Шајмуржино, 1934. године. Објавио је више књига на чувашком језику: *У име оца* (1958), *Музика за цео животи* (1962), *Корак* (1964), *Испољаванье себе* (1971), *Замейтак* (1979). Током студија на Књижевном институту у Москви, зближио се са Борисом Пастернаком, због кога је, најпре, био избачен са института, а касније, на његов наговор, почео је да пише поезију на руском језику. Ипак, у Русији га дуго нису сматрали руским песником, па је његова поезија на руском језику први пут објављена 1987. године (сепарат у новинама), а тек потом у обимним књигама: *Овде* (1991) и *А сада је вазда снеџ* (1992). Пре тога је објављиван искључиво у иностранству – најпре два обимна избора на руском језику: *Песме 1954–1971* (Минхен 1975) и *Обележена зима* (Париз 1982), а потом у репрезентативном преводу на српски језик: *А сада је вазда снеџ* (Београд 1987, избор и превод Миливоја Јовановића). Уследио је читав низ књига, међу којима су: *Деше-и-ружа* (1990), *Вероникина свеска* (1997), *Поља у граду* (1998), *Наклон-певању* (2001), *Продужетак одласка* (2001), *Разговор на распојању* (2001) и *Све даље у снеџ* (2005).

Пре М. Јовановића, у периодици, на српски језик су га преводили Петар Вујичић и Александар Бадњаревић, а после – Никола

Вујчић, који је, пре неколико година, објавио превод Ајгијеве књи-ге *Наклон-їевању*.

За превод антологије француске поезије на чувашки језик, 1972. године, Ајги је од Француске академије добио орден за уметност и књижевност. Награду са именом Андреја Белог, добио је 1987. године. Први је лауреат награде са именом Бориса Пастернака (2000). Преминуо је 21. фебруара 2006. године, у Москви, од рака. Сахрањен је у родном селу, Шајмуржино, у Чувашији.

Постхумно, објављено су две обимне збирке: *Поља-двојници* (*Поля-двойники*, Москва 2006, 232 стране) и *Песме* (*Стихотворения*, Москва 2008, изабране песме с коментарима, 424 странице), као и *Сабрана дела у 7 томова* (*Собрание сочинений в 7 т.*, Москва 2009, чак 1.200 страница!).

„Писати о ГенADIЈУ Ајгију није једноставно: њему не треба критички, већ уметички опис, као што је то потребно неком пејзажу”, приметио је Михаил Ајзенберг у свом надахнутом есеју о овом песнику „Ишчезавајуће присуство”. Други један критичар, Дмитриј Воробјов, пишући о рецепцији Ајгијеве поезије у Русији, запазио је да је Ајги био близак традицији корените обнове песничког језика. Он је, по сопственом признању, преузео многе од принципа и техника тзв. „руске авангарде”. Били су му важни Маљевич и Велимир Хлебников, француски и немачки модернисти из 20. века.

„Ајги се није упустио у отворени сукоб са ’системом’. Дакле, ’систем’ није могао да му помогне да ’претопи’ своју драматичну социјалну биографију у ’символички капитал’, као што је то био случај са Ахматовом, Пастернаком, Бродским. Кад је почео прогон у Чувашији, он се крио у Сибиру, а затим у Москви. У Москви је више комуницирао са уметницима, него са песницима. Можда зато није постао ’идол’ књижевно-центричним анти-совјетским интелектуалцима” (Д. Воробјов).

Његова поезија се, по „садржају”, по „културним обележјима”, или „сликовитости”, издвајала од анти-совјетске нецензуриране поезије. Ајги није урбани песник. У његовој поезици не постоји жеља да се приближи (језиком, предметом, естетиком, стилем итд.) предреволуционарној урбаној елити, нити водећим поетским исказима, социјалним статусом, навикама и проблемима. Ајгија интересују потпуно неререференцијалне (за анти-совјетску интелигенцију) друштвене групе: немоћни, потлачени, необразовани – сељаци (Воробјов).

„Ванградске, небрањене (најчешће покривене снегом) површине шума и поља његовог детињства су веома важне за Ајгија. Он их буквално сакрализује. Он лишава своја поља и шуме јарких

НАРОД КАО ЦРКВА

И душе као свеће, њале се једна од друге.

6. јануара 2002, Бадње вече, село Ромашково

ПОЧИЊУЋИ СА ПОЉА

*Цео дан – њонављање вејра
самога себе
од ивице – суседног поља:
видно – лако – широко! –
и овде – међу сеоским
грађевинама
његова спошцања
све пригушенија – као сасанак
с „Неким” – дуцом! –
без јавности – без раздвајања*

1999–2000

ПОЉЕ – БЕЗ НАС

*Пуш је све ближе блескао: као да пева и смеје се!
једноставан – иако њун – њајни
као да све вице свећлости сија
Бог – дуго-неприметан!
– о нека се не сапљићу – и нека буде
до најшћеног села!
ласћавице круже – свећлећи
као ваздух – све ближе над пољем
дува – сада већ нешћо „код куће”
џуш – џоуш шћашћ!
као неко дисање
на врашћма*

Март 2003

ПОНОВО – У СНЕГУ

*А ви зајвевајте – а ја ћу се удаљићи
јосіејено у снег̄ (као некада: фигурирам
зајамњивајући у суіон
негде даље) и сломљена даска делује
іамо – међу руцевинама
у најуціеној колиби (іевали цаіуіали
онда
ілакали дуго – али се ісіосіавља
до
іуно среће) и даље цума
као
у сну
оівара се – и ви іочнеіте да іеваіте
(мада – и не би іребало
јер на крају крајева све је гоіово)
ви насіављаіте
(а у сівари и без нас дубоко већ
свейтуца злаіом
вечносі)
ви насіављаіте
све іризуценије
да іеваіте*

2003

СВЕ ТО ЈЕ ОПРОШТАЈ

*Поља
Улазе
на враіа –*

*а руке су му биле сјајне іоіуіі наіііиса
іу на коленима:*

„ја – ірекидам – іокреі” –

*(и кица у двориціу – све цуре – све вице укоса
Као
Оіуда*

да га носи
до нејо́знајо́г мора –

и хладно – хладно и дрхџа̀вица! ...) –

и дуџа као да бездан џуџа све –

јер
ја џакође
џорим
својим заврџеџком –

ако у џуџеџањима
ове комуникаџије
џаџаџи – браџски – чиџајуџи:

О Боже! какво
џоруђе Јединџиво! –

излаз
(дисањем) –

само – у џоља

2002

УСРЕД ПОЉА

А џамо
оџраџџају се џуџеви – џуџеви се оџроџџају:
кидају се – чини се
у џроџлоџџи (неизреџиво-маџерњи)
у будуџноџџи (као да се џреџиру
збоџ нечеџа џџо је „њеџово” – неџриџаџељски
расџоложен

живоџи
живоџи коџи вриџџи)

2001

ЈОШ О ИСТОЈ ШУМИ

Из *ш*о^о *ш*умарка,
коначно,
*ш*рајно или на дуже време,
*ш*чезле су *ш*ечурке.
Било је *ш*о *ш*ос^шејено,
за *ш*ридесе^штак *ш*одина.
И сада, када се *ш*о^ша сећам,
њихов нес^шанак, њихова „бри^ша”
из^шледа ми као једна – акција,
као – ремисија
једно^ш веома ду^шо^ш оркес^штра,
једно^ш ду^шо^ш хора.

2003

ПОНОВО ПОЉА ПРЕД СПАВАЊЕ

У *ш*уме
у *ш*ламен! –

све ч^ши^шије – јасније *ш*розр^шачније
ле^ши^шрају – само ови *ш*рос^штори:

(као – кроз све: кроз *ш*уму – кроз з^шраде –
кроз облаке) –

када они „*ш*оворе” – „*ш*руже се” –
„*ш*рају” – „*ш*у^шју” –

„у *ш*ринци^шу” – ликују! –

и *ш*и^шреба – не – „*ш*е^шаљно” ... –

као да нам и они *ш*а^шу^шћу
да би мо^шли да мислимо јасно:

(осим „*ш*а^шмање”) када умиру – „*ш*е^шаљи”
са собом односе –

(одлазе – ч^ши^ши)

2003

БЕЗ НАЗИВА

*И човек хода по пољу
као Глас и као Дух
међу дрвећем, као да чека
своја прва имена.*

2003

Превео с руског
Зоран Ђерић

Напомена преводиоца: Ови стихови преведени су из последње, објављене за живота песника, збирке стихова *Све даље у снегу* (*Все дальше у снега*, Шупашкар [Чебоксары]: free poetry, 2005). Реч је о збирци малог обима, има свега 30-ак страница. Овде су преведене последње песме које је Ајги написао, а које представљају половину поменуте збирке.

2.

ОПИСНА ПОЕЗИЈА – ЈЕДНОСТАВНА И ЈАСНА

Евгениј Рејн (Евгений Борисович Рейн) је рођен у Лењинграду 1935. године, у јеврејској породици. Завршио је Лењинградски технолошки факултет, а потом и виши курс за сценаристе. Написао је сценарија за више од 20 документарних филмова.

Припадао је групи младих песника (у којој је био и Јосиф Бродски) окупљеној око Ане Ахматове. Прву књигу песама објавио је са 49 година. Бродски га је прозвао „трагичким елегичарем”, сматрао га је својим учитељем, најбољим песником њихове генерације, тако да се десило да је Рејн доживео најпре светску славу, а последњих деценија и официјално признање у својој домовини.

Од 1971. године живи у Москви. Осам година касније објавио је своје песме у алманаху *Мејтропол* (*Метропол*). Његове песме су биле распрострањене у самиздатима, а део њих је објавио у часопису *Синтаксис*. Прва књига, коју је објавио у домовини, 1984. године, *Имена мостова* (*Имена мостов*) била је цензурисана. У Савез писака је примљен 1987. године. Касније су уследиле и награде: Руска државна награда за књижевност и уметност (1996), Пушкинова награда (1997), независна књижевна награда са именом Александра Блока (1999), а недавно, 2012. године, добио је једну од најзначајнијих песничких награда у Русији – „Поета” („Поэт”).

Последњих година штампана су многа издања, у којима су сакупљене његове песме деценијама необјављиване у земљи. Преводи његове поезије објављени су у Италији, Холандији, Пољској, Великој Британији, а књиге на руском језику у Америци и Француској.

Предаје на катедри за књижевно стваралаштво на Књижевном институту Горког, где руководи песничким семинаром. Члан је руског ПЕН–центра (од 1992), члан савета алманаха *Петрополь*, у савету *Међународних евројских новина* (*Международная еврейская газета*, од 1996. године). Академик и члан Савета песничке академије (од 1999. године), председник жирија за награду „Деби” („Дебют”, од 2003).

2004. године је учествовао на међународном песничком фестивалу у Куала-Лумпуру, у Малезији.

Прву песничку књигу Рејн је објавио посредством Бродског, у Америци, у Ен Арбору, 1979, код издавача „Ардис”, код кога су претходно објављивали многи руски емигрантски писци (Набоков, потом Бродски). Реч је о књизи изабраних песама, *Насуйрој ка-заљке часовника* (*Против часовой стрелки*). Потом је уследила, поменута, прва у домовини, књига *Имена мосїова* (1984).

За њом су објављене: *Обалска зона* (*Береговая полоса*, 1989); *Тама огледала* (*Темнота зеркал*, 1990); *Нейойрављив дан* (*Неоправимый день*, 1991); *Изабрано* (*Избранное*, Париз, 1993); као и бројне друге, навешћу само најновије, изузетно обимне збирке са по неколико стотина страна: *Арка над водом* (*Арка над водой*, 2000), *Надвожњак* (*Надземный переход*, 2004), *После наце ере* (*После нашей эры*, 2004), *Моја најбоља адреса* (*Мой лучший адресат...*, 2005).

Судећи по данашњим оценама, Рејна „више поштују, него што га читају”. Његове песме се данас сматрају крајње једноставним – и то с правом. Свако песничко доба треба да има свог „патријарха”. Рејн је ту улогу одиграо савршено и, што је најважније, веома се удобно у њој осећао. Он чак и изгледа величанствено – као „лав из Санкт Петербурга”, како га је једном прозвао Јевтушенко. Упечатљиво чита поезију – истим тоном и гласно, тако да се чује у сваком углу сале, како тврде његови савременици. Његова темељита поетска искреност није никога повредила (сетимо се: „Хладан прибалтички песак / меша се са отопљеним снегом, / Како бих желео да брбљам / Али не могу, не могу!”).

Књижевна судбина и лични односи са Бродским, нису увек ишли у његов прилог и у позитивном смеру. Иако је постао део митологије Бродског, Рејн није био под његовим утицајем. Било је потребно растојање, да би се видело да се песник Евгениј Рејн фор-

мирао као самостална уметничка вредност. Сличност са Бродским је, на пример, у поетској техници – али су њихови поетски светови и ставови потпуно различити.

Када је Евгениј Рејн добио, 2012. године, највећу националну награду „Поета”, једнима је то било очекивано, а другима сензационално откриће. Већина руских читалаца је преболела постмодернизам: они желе да се успостави хијерархија, постојаност у изградњи књижевних поља (ово је намера награде „Поета”). У исто време, постмодерне лекције нису заборавили, навикли су да буду опрезни при покушајима културне канонизације. Другим речима, књижевне „висине” и даље могу да добијају награде, почастима, може им се одобрити статус „звезде” и „мајстора”, али читаоци све мање верују у такве одлуке. Сукоби, па и оспоравања награда, традиционално жучне дискусије свих одлука у последњих пет или шест година – постали су важан културни симптом. Очигледно је да се не поставља дуплирање старих канона, већ да се трага за новим естетским кодом. У гласовима садашњости доминирају упитне ноте. Зато многе не задовољава Рејнова намерна једноставност и јасноћа, његова визуализација описа, којом се дефинише његова поезија.

ЕВГЕНИЈ РЕЈН

ДОРУЧАК НА БАЛКОНУ

*Касно ујутру на каменом балкону
Плавоџ кокоцињаца у приморском парку –
Меко кувана јаја, ројквике и ону
Домаћу војку – мада боца има страну марку.
Плус геолошкица у свежој „Правди”,
Плус писмо из бивше царске пресионице –
То је превице, и ја нисам сигуран да ли вреди,
Да ли ћу бити у стању да сносим последице,
С њим дечаком у гаћама преврнутих,
Шта је заменио кукон за хлеб за марке,
Са студентином, каналом којим Крјуков заобилазим
И џајом Брјусова без замерке,
Глуим љубавником, који се осмели
Да се појне на кревету распадању близу,
С оним, коме су све заувек одузели,
Боџ среће продужио му је златну визу.*

Били су бољи од мене, сјорјисјие,
Један ѓркач, друји ознојен исјод мицке,
Јер сада, у сред лејиа сјие,
Реци им без задрцке:
– Зацјиио сјие ѓако блиско јод цајјором, сенке?
Све овде је ваще, цаба сам резервисао сјии.
Тако јокидајјие сјиилице од јрућа јлејјене,
Громовник, клеветјник, сладостјрасник, сјииок.

ЈЕЛИСЕЈЕВСКИ

Овде је јливала лососовина,
као рејайиа јојайно у заласку
и доносила ми је судбина
јриујју на закуску,
зајрејери јре нејо је исеку,
јанјар чисјииој зноја,
исјод јииој зацјиијииној слоја
скрива сверуску реку.
Доцао сам овде, скрио
се јод јивоје сјалакјиијие барока,
одлазећи, зјрабио
сам са северозајада и јујоисјииока
нецјиио, не знам и не сејам се цјииа
и зацјиио сам кусао чацјицу Лејјие...
Само нецјиио данас се јијјам,
зацјиио су јројуцјиијене ове карјјие.
Јелисејевски, оо!
С јобом сањам јјамна ојгледала.
Веома високо
си сјиснужј исјод бујној свода.
Нцјииа, нцјииа,
јиио је била моја цјииејиа,
нисам ојицјао,
никада нисам јроцао.
Треба да убацим сјииојку
у јивоју злајјну кабину,
и кајју „уцјајјку”
да врајјим на своју седину.
Појгледала ме јродавачица
из бесмјиној одељења.

Па, мо̀гла се одлучи́ти
да овим о̀дњем будем с̀аљен.
Ја по̀следњи с̀тојим,
а звони звоно: „Заи́ворено...”
Ничѐга се не бојим,
чак ни и́разних увреда – ено,
по̀сијају ме г̀лујоси́ма, го̀не,
коначно, по̀следња би́тка,
умрећу – по̀менише ме,
нећу вас ос̀ави́ти без доби́тка.
Заи́о ци́о је овде био
озлог̀лацени Еден на̀цих живо́та,
јер не по̀сиоји меси́о
без и́рикова, није срамо́та,
г̀де су дали комадић
и си́али у кри́сталну чацу, чак!
г̀де се ломио г̀ласић
и био зловољан дечак.
Није за маси́ти и ви́трину,
већ за и́ишање и́раве вере,
и за Јека́тарину,
која се о̀гледала у враи́ма без мере,
уи́амиио сам и́е, и́у
крај ка́тедрале, сабора,
и г̀ледам и́е сирои́у,
али без имало и́рекора.
Јер ци́о је било, и́роцло је
и никада ви́це неће би́ти,
ни јесеи́рине и́воје
на моћном реи́у неће и́рикачи́ти,
да би нам објавили ци́о:
„Пола киле је ви́це нарезано”.
Све је добро, и́о
ци́о је и́ако и́разно, суморно.
Све је ници́та,
ако су време и знамења и́али,
боља је, нег̀о ци́та –
и́разнина у ои́ерној сали.

Превео с руског
Зоран Ђерић

ПЕСНИК У ЕГЗИЛУ

Судбина прогнанника, је, најчешће, таква да их никад не враћа назад, на место са ког су протерани. Иако то није, обавезно, место под сунцем, они остају вечито у његовој сенци. Без обзира на место боравка, усуд песника је језик, матерњи, али и језик обележен лепотом дубоког понирања и смислом живљења и певања. Песник је на њега осуђен, или, како би то Бродски приметио – заробљен у матерњем језику као у свемирској капсули – изван ње или њега нема му опстанка.

Било где да је одбачен, да комуницира са звездама песник може једино на свом језику. Примера има много. Јосиф Бродски је дуго живео у Америци, иако је држао предавања и објављивао чланке на енглеском језику, ипак је поезију, као суштину свог бића, осећао и бележио искључиво на руском језику.

У књизи есеја *Удовољити сенци*, која је написана на језику земље која му је пружила уточиште, између 1976. и 1985. године, Бродски промишља углавном руске теме – у великом распону од поезије, преко историје, до политике.

Први у књизи, есеј под називом „Један, и ниједан” својеврсна је аутобиографија, трагично и болно прожимање света детињства са кафкијанским светом стаљинистичког терора и комунизма, болне спознаје и први покушаји бекства. И последњи есеј у књизи, „У соби и по”, посвећен је овој теми, с тим што акценат ставља на оца и мајку, на њихов живот и судбину.

Највише простора Бродски је посветио руским песницима Ани Ахматовој, Осипу Мандељштаму и Марини Цветајевој, желећи да их на прави начин представи америчким читаоцима, у уверењу да су језик и поезија оно најбоље што Руси имају. Поред језика и поезије, с овим песницима га зближава и везује сличност, а с њом и трагичност њихових судбина, песничких и људских прогона и страдања. Већ и наслови појединих есеја довољно су речити: „Жалопојна муза” – за Ану Ахматову, „Дете цивилизације” – за Осипа Мандељштама. Ту су и неколико изузетних запажања о односу поезије и језика: „Поезија је врхунски домет целокупног језика” и „поезија је највиша форма постојања језика”.

Поема „Новогодишња” Марине Цветајеве, која је, како то Бродски примећује, резиме њеног стваралаштва, али и резиме руске поезије у целини – посветио је чак 53 странице. То је најобимнији есеј у књизи, можда и најзначајнији. Најпровокативнији је, свакако, текст „Катастрофа у ваздуху”, који представља пре-

давање о савременој руској прози, у коме Бродски тврди како Русија, грешком политике, у двадесетом веку нема великог прозног писца.

Савремена руска проза се повела за Толстојем а не за Достојевским, који је врх руске прозе деветнаестог века. Под диктатом политике, совјетски писци су кренули утабаним стазама миметичког писања и стигли до „понора соцреализма”. Сенци Толстоја и дескриптивне прозе успели су да измакну тек понеки и повремено (Пиљњак, Замјатин, Бабел).

Један од ретких успешних писаца, које Бродски пореди са Џојсом, Музилом и Кафком, био је Андреј Платонов (1899–1951), последњих година и код нас превођен (*Чевенџур, Иској, Цан*). Поред Платонова, Бродски нас упућује на следећа имена: Василиј Гросман, Бенедикт Јерофејев, Владимир Војновић, Андреј Сињавски, Едуард Лимонов, Василиј Аксјонов, Саша Соколов, као и на друга, нама мање знана и још недовољно превођена књижевна имена. Катастрофа савремене руске прозе догодила се у ваздуху, у свету идеја. Најбоља дела наведених аутора успела су да преживе у таквој катастрофи.

Надахнуте текстове Јосиф Бродски посвећује и неколицини неруских песника, духовних сродника – „Песма клатна” је есеј о Константину Кавафију, „У сенци Дантеа” – есеј о Еуђенију Монталеу, „Удовољити сенци” – ода поезији и уму Вистана Хју Одне, кога сматра највећим узором. У сенци Одне примећује: „Ако песник има икакву обавезу према друштву, то је да добро пише. Пошто је у мањини, он нема другог избора. Ако ту обавезу не испуни, пашће у заборав. Друштво, с друге стране, нема никаквих обавеза према песнику.”

Нобелова награда 1987. и читав низ других признања и превођења његових књига у свету потврда су да Јосиф Бродски добро пише и испуњава своју обавезу, чак и према друштву које га је одбацило – кога се никад није, не може и неће одрећи.

1989

*Кида се ниї и домови
расїадају се многи.
Шїа смо били, и оно
цїто сачуваїи нисмо могли –
їрећуїаћец невољно, оїросїи,
ако су, док се време креће,*

видљивије само поодробности
бола, а не и среће.¹

приметио је Јосиф Бродски, песник који је постао свестан да му нема повратка у дом, који (попут других савремених песника у емиграцији из последњег, трећег таласа) врло често одређује као Тамо: *тамо беще град; тамо беху колоне; тамо беху собе; тамо си морао кајути кројити; тамо се већ и пре шесет сајни сјамни, итд.*² Тај простор је далеко, што омогућава, не само дистанцу, него и прихватање онога Ту.

На петогодишњицу свог изгнанства Бродски пише истоимену, дугу песму, која је нека врста личног обрачуна са оним Тамо, мада је, вешто, у песми прокријумчарено као Ту: најпре о бескрајности простора, где воз из тачке „А” иде према неизвесној тачки „Б”; следе набрајања: *ту кајути у орману мољцима бива храна; Тре двеју Америка дворишна ту је бара; ту зуб о колач ломе; ко каже „ја сам за”, ту му креч лице мије; ту илош задржава бујање јоргована; ту, као украс сјега, уз чекић срп се свија; ту нема шајни, чуда; да би поентирао: ту, ето, ја одраслох.*³ Ту је лумповоа и тамновао с „најбољим им песником”, због чамотиње и грозде мислио је да ће Ту и умрети, судбина му је ипак одредила друкчије. Још једном, и у песми, мења перспективу: *Тамо ме сада нема.* И мислити је на то чудно, али не жали за тим простором којим влада тиранија, и не настоји ничим да улепша његов изглед, напротив – намењује га отпаду, а сам жуди за простором „у чистом виду”.

Тако замишљен простор најбоље репрезентује управо песничка књига *Уранија*. Књижевни критичари су у њој запазили оријентацију на савремену Апокалипсу, конфликт историје и астрономије, земаљског и космичког, поглед одозго (као са Месеца) на доле, на апсурдност садашњег света.⁴ Мотивски и композиционо, *Уранија* је „утемељена на кретању” – „према прошлости и према апокалиптичном времену” (М. Јовановић), ту има места и подсећање на завичај, суочавање „црнине” и „белине”, али, пре свега, отвара се простор „за другачији поглед – из неодређене ’будућности’ после катастрофе”. А „слика ’новог живота’ после катастрофе заснива се на податку да је песнички субјект ’преживео’

¹ И. Бродский, из песме „Строфы”, из збирке *Урания*, Эн Арбор 1987, превод Злате Коцић, у: Јосиф Бродски, *Урания*. – Београд 1990, 18.

² Из циклуса „Подне у соби”. Наведено према горњем извору.

³ Песма „Пета годишњица (4. јуна 1977)”, исти извор и превод стихова.

⁴ Видети: Михаил Крепс, *О поезии Иосифа Бродского*. Энн Арбор 1984; *Поэтика Бродского*. Ред. Лев Лосев. – Тенафлай 1986.

што значи да поново може да види свој одраз у огледалу, а с друге стране прозора 'барок града', а не његове 'рушевине', укратко – да отпочне 'изнова да живи'. Међутим, време 'епа', претвореног у 'идилу', вара; у новом простору 'облак' замењује 'сунце', 'непрекидна киша' асоцира на потоп, те преживелом јунаку пристаје искључиво да се, попут Одисеја, представља као 'нико': и 'нови живот' је само варијација земље Ништавила."⁵

Злата Коцић издваја једну реч која је, по њеном мишљењу, карактеристична за Бродског, *амалгам* (амалгама). „Полазна слика је живин амалгам с полеђине огледала”, а та опозиција „с лицем огледала”, најважнијег симбола *Поеме без јунака*, Амхатове (чије је настојање пратио и сам Бродски, будући да се као млад песник кретао у кругу око песникиње) може се посматрати и као полемица са лицем огледала, јер амалгам је друга, мање лепа његова страна, црна полеђина. „Све је слојевити амалгамни намаз. То јест – његов смисао, његова симболика у *Уранији*.”⁶

*То ми се свиде више но очински дом
јер ће ипак бићи посвуда, пошом...⁷*

Повратак дому, ту одисејевску судбину прогнаника и скитница, не само руских емигрантских песника, опева у почетку и Јосиф Бродски: „Колико пута сам се враћао – али више се нећу вратити – пред затворен дом”⁸; „Да се вратиш у домовину. Али зашто. Погледај око себе, коме си још ти потребан...?”⁹ Отуда, касније, у његовим стиховима, тврдња: „Нећу се вратити кући”¹⁰ чак и друга крајност: „Допало ми се то више, него очински дом.”¹¹

У једној од последњих песама, Бродски се ипак с носталгијом сећа дома из свог детињства. Најпре, преузимајући од Бодлера два стиха као мото, истовремено и признајући: „Нисам заборавио наш бели дом у предграђу, мален, али спокојан”. Потом описујући га

⁵ Миливоје Јовановић, „Јосиф Бродски или певање столећа”, предговор у: Јосиф Бродски, *Изабране њесме*. – Београд 1990, 70, 71.

⁶ Злата Коцић, „Амалгам: Данак у пламену”, поговор у: Ј. Бродски, *Уранија*. – Београд 1990, 90.

⁷ У преводу З. Коцић, горе наведено, стр. 82, из песме „Ова соба је мирисала...”

⁸ Песма „От окраины к центру”, из збирке: *Остановка в пустыне* (1970), наведено према: Иосиф Бродский, *Форма времени*, в двух томах, Минск 1992, том первый, с. 34.

⁹ Исто, с. 29.

¹⁰ Песма „Полдень в комнате”, из збирке: И. Бродский, *Урания* (Ен Арбор 1987), том другой, с. 20.

¹¹ Песма „В этой комнате пахло”, из збирке: *Урания*, (Ен Арбор 1987), с. 151.

свог у зеленилу (песма „Вспоминовение”, *Пейзаж с наводнением*, Санкт Петербург 2000). Бродски се, несумњиво, поистоветио са сликом тог дома, усамљеника у космосу.

2002

За живота, књиге Јосифа Бродског на руском језику, објављиване су углавном у Америци, код издавача „Ардис” у Ен Арбору. Постхумно, у Русији су објављена његова *Сабрана дела*, у 7 томова (Бродский, И. А. *Сочинения*: в 7 т. – СПб.: Пушкин. фонд, 1998–2001):

Т.1: *Нобелевская лекция. Стихотворения 1957–1963.* – 301 с. (први том: *Нобелевска лекција. Песме, 1957–1963*);

Т.2: *Стихотворения 1964–1971.* – 434 с. (други том: *Песме, 1964–1971*);

Т.3: *Стихотворения 1972–1986.* – 309 с. (трећи том: *Песме, 1972–1986*);

Т.4: *Стихотворения 1987–1996. Переводы. Poems Written in English* [с подстроч. пер.]. – 432 с. (четврти том: *Песме, 1987–1996. Преводи. Песме написане на енглеском језику* [са дословним преводима]);

Т.5: *Меньше единицы* [пер. с англ.]. – 375 с. (пети том: *Мање јединице* [превод са енглеског];

Т.6: *О скорби и разуму* [пер. с англ.]. – 456 с. (шести том: *О жалости и разуму* [превод са енглеског];

Т.7: *Эссе* [в т.ч. в пер. с англ.]. *Пьесы.* – 344 с. (седми том: *Есеји* [превод са енглеског]. *Драме.*

ЈОСИФ БРОДСКИ

ОСТРИГА

*Земљина њоврџина
је знак да живимо
у дајом њросјору,
можемо да седнемо на...
да сјојимо, ходамо, ујасимо
ламју, гледамо ка њрозору.*

*Осам њланеја дружих,
верујем да изводи*

нису поуздани,
чујемо „не!“ од њих,
кад нас у смрти воде
и кад смо болесни.

Ја не могу рећи
да за ме не постоје,
искрено говорећи,
као резултат тога је
јединствено биће,
од свих мора скуље.

Нисам проиш из равнине,
знам ледене зрбене,
пустањске и планине –
посебно Ајенине –
све то, кажу, чине
космичке поврине.

Спашус небеских тела
на рачун стиче
рељефа. А он сада
не прска и не шече,
има изглед предела
који се не распада.

Животи је у име
пејзажа. Кад је тврде,
суве, сиве сорте,
како може да буде
срцу и уму пример,
још више – за аорте?

Када стојиш на
Сирјусу – у свету
браон фанџазија
камења и стена.
То квари вацу њецу
и изблиза не сија.

Тела и њихова небеса,
не може да се криви
проспор, дружачији свод.

„Многи су живели без –
рече песник – љубави,
али нико без воде.”

Ошуда – мој сеншменш.
И умешшо турисше,
сшремаш сам да ошворим
камеру у шом моменш
када шејзаж се шросшре,
а осшрига шрошовори.

Шој шевуше хорови,
хорде, шовлашју
лишримаш шлаве крви:
у мишишима, шоврешју
ме и суше, шедаљ
шо шедаљ зашљускују.

Сшшејеш на обали
мора, мршшш чело,
зашледам шшлаласе,
шшо шшшо видим весели
ме, овакво ждрело
шшалаксија нема, зна се.

Море – шшо је шшалас
до шшаласа – чудних,
чак шешредвидљивих,
изшледом и масом,
бацају се шо сшшрани,
од свежа вакцинисани.

По сашшаву, вода –
збир је свих делова,
сваки га шшренушшак
мења из основа;
сваки сшшсак дода
шош један одбљесак.

Одрешени валови
закључани су у самом
изразу „вал”. Он је
обележен сшшшшмом

погледа са сиране,
јер им није покоран.

У облику слова „в”
сад јавно пуцује
осмица – рођена кћи
бескoначносци, боје
карактеристично плаве,
маслињарница ишд.

Како се формира овде
вал: у проуџао, ромб,
коцку, свакакви улови.
У шом је – лејона воде.
То су водене бомбе,
ако нејажљиво ловиш.

Склоношћу да занемари
смисао, чија дубина
је буквално, морска,
наликује на сивари
као говор, имена,
некимa – ојаска.

Због тога што у њему,
прејознајући свој
рукопис, вришће
своју слабу песму –
гласних жица сјај
или ушочишће.

Говори се, како
вал може да одведе
свог слушаоца лако
до лудила, мења
се просјао заведе:
„Нисам од овог свеја.”

Ето, чини ми се
да би пребрало рећи.
Ево – ударам руком;
вал ће може одвести кући,

или у Колосеум,
или би радије „паклом?“.

У сујројном, уз шум
паласа, сличан са „ура“ –
шум, који ајсорбује
„сада“, „јуче“, „сујра“,
долази из обласи сума –
никад забележен није.

Где је процлоси јлус
будућности заједно
држи палчеве, сиварајући
иренујно, укус
масама диктирајући.
Море – одједном.
Брзина, звана „свејло“,
бели пашуљак, квазар,
подсећа на јло;
јо је јожар, базар.
Материја је – есијта,
боље да из мора не шета.

И најмање мрве –
одливак су времена,
смеса катасирофе и
радоси за ноздрве,
или – јир дијадема,
где су за сјолом – своји.

Преврће на дно две
ирејине планете,
море – не нека луда.
Сивар са словом „в“
каже да разумете –
ово није за људе.

Тим пре ако су јри
кварјала. За вал је
суша – шек ејизода,
а за рибе унујра –
само јразан хол је:
свејлоси, кисеоник, азой.

У дешифровању „вода”
ошкрива своју суштинину,
даје њун њрофил или анфас
„бесконачности – о – да”;
што јесш, да свешт њу
није створен за нас.

Нема ушцише жала
за вечношћу, схвашам.
на крилима анђела –
инерција јаша,
у родној га средини
сахраише у шени?

А није ли Земља
само њосуда? Тиш
чиније? А ми само
за орање њоља,
шлецући цез шамо,
негде на ивици?

Звезде климају: аха,
границе, ободи, крој
живоша, коме смеша
шај видљиви шјој
хладнош и врелош даха,
море не оеша.

Они боље знају.
У ствари, њихова скала
може да се објасни
недосташком огледала;
лакше је, на крају,
шмириши се с шим.

Има свој шок море,
окренушо лицем,
не нама, већ горе,
обрнушо вреднује,
као да са слешцем
вашромеш где снује.

Падамо у замку
кад нам се чини да
ником нисмо нужни,
хваћамо се за сламку,
превише зајмимо да
не осћанемо дужни.

Под маском вода,
које шеку за нас,
смело се проишње
сневана слобода
од свежа, пражи сјас,
чак и од – судбине.

Ако уошћие она
пошћоји – и сјор
шај води сред шмуце –
није одушевљена,
ошворено море
има ширину душе.

Тужна је помисао
на оно шћо је било,
шћо ми се десило,
док сам удисао,
из ничеџ насћао,
ни вал нисам дао.

Ако си помало
мизаншрој, зликовац,
пришегњи се мало,
замени сав новац
за слободу, ка њој
усмери корак свој.

1994

Прево с руског
Зоран Берић

Напомена преводиоца: Једна од последњих поема Јосифа Бродског, први пут је објављена у збирци *У близини Ашланшиде* („Пушкински фонд”, Санкт Петербург 1995).